

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Institutionum Juris Canonici Sive Primorum totius Sacrae
Jurisprudentiae Elementorum. Libri Quatuor**

Febeo, Francesco Antonio

Coloniæ Agrippinæ, 1704

VD18 13560743-001

Tit. XII. De Testibus & Attestationibus

[urn:nbn:de:hbz:466:1-63052](https://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:hbz:466:1-63052)

cens. lib. II. ut ibi notat Bart. relatus à Panor. in
rep. ad c. per tuas 9. de arbit. n. 19.

6. Ratio disparitatis , quare plus credatur confessioni factæ coram Adversario , quam eodem absente , esse potest : quia ubi quis aliquid contra se confitetur , præsertim ubi majus sibi præjudicium timere potest, præsumitur id confiteri veritate compulsus , eademque præsumptio est juris , & de jure , contra quam probatio non admittitur , nisi perita ex evidentissimis rationibus , ut paulò infrà explicabitur ubi in specie de præsumptionibus: confessio autem debiti contra se facta coram Adversario , est confessio , ubi confitens majus sibi præjudicium timere potest , quam si facta sit eodem absente. In criminalibus tamen , in quibus clarius probatio requiritur ut dictum est in tit. præced. n. 5. confessio Rei extrajudicialis , sive facta sit præsente parte , sive absente , non satis est ad condemnationem. Videri potest Maran. in loco supra citato.

T I T. XII.

De Testibus , & Attestationibus.

1. A ltera probationis species est quæ sit per Testes , locumque habet in omnibus causarum generibus , sive Ecclesiasticis , & spiritua-

Q 5

libus

libus sive prophanis , sive civilibus , sive criminalibus , ut constat ex pluribus juribus in Decreto tit. de testib. & attest. & ex l. i. ff. de test. Dicuntur autē Testes , qui ad fidem alicuius rei sua attestatione seu depositione facienda adhibentur. Circa quos , pro præsenti instituto , dispiciendū nobis est , quænam personæ possint , aut non possint esse Testes in judicio : ac præterea quomodo sit eorundem attestatio suscipienda.

2. Quoad primum , communis regula est , ut numquemque admitti posse ad testimonium ferendum , qui expressa lege non prohibetur , quæ regula desumitur ex cit. l. i. ff. de testib. Quis autē à lege sit prohibitus , colligi potest ex septem conditionibus in legitimo teste requisitis , quæ apud Glos. in c. 2. eod. tit. v. viii. fimi , his versiculis continentur.

*Conditio, sexus, ætas, discretio, fama,
Et fortuna, fides, in testibus ista requiri.*

3. *Conditio* : quia solus homo liber ad testificandum admittitur in judicio , unde servus repellitur , quia habetur pro nullo , ex l. quod attinet 32. ff. de reg. jur. nisi tamen de facto proprio interrogandus sit , & cum alia probatio ad eruendam veritatem non est , ex l. servi responsō 7. ff. de testib. quæ refertur à Grat. in cap. si testes 4. §. item servi responsō 4. q. 3. atque præsertim nisi quæstio sit de quibusdam criminibus exceptis , puta Simonia , hæresis &c. pro quibus

bus testificandis admittuntur plerumque etiam testes cæteroquin de jure inhabiles. Laicus etiam contra Clericum non admittitur ubi criminaliter agitur: ubi autem civiliter, admittitur dumtaxat ad accusandum, ut suam vel suorum injuriam prosequatur, non autem ad testimonium, c. de cætero 14. de testib. excepto casu, in quo aliunde veritas cognosci non possit, c. quoniam 3. eod. Clericus etiam contra laicum in sæculari judicio testis adhiberi non debet, nisi ubi testes laici non reperiuntur; in quorum defectu, ne veritas occultetur, & malus ut bonus æstimetur, in providentia proprii Episcopie esse debet, ut aut coram se, & competentibus judicibus, aut aliter honorificè veritatem testificetur, juxta textum in c. fin. 14. q. 2. Videri potest Panor. in cap. cum Nuncius 12. de testib. num. 3. ubi insuper tradit quod si Clericus aliquis sponte deponit sine licentia sui Prælati coram Judice sæculari, quamvis illicite, validet tamen deponit. In causa autem criminali sanguinis speciali etiam ratione prohibitum est Clericis testimonium, quia alioquin irregularitatem incurrerent secuta morte malefactoris. Idem proportionaliter juris est circa Religiosos.

4. Sexus: quia mulieris testimonium de jure Canonico non admittitur in judiciis criminaliter criminalibus cap. mulierem 17. 33. q. 5. juncta

Q 6

ibid.

ibid. glos. v. nec testis & c. forus 10. de verb. si-
gnif. ubi jus civile correctum est , juxta quod
idem testimonium etiam in eisdem judiciis ad-
mittebatur , arg. l. testim. 3. §. penult. ff. de te-
stib. ubi tantummodo excipiebatur mulier quæ
palam quæstum faciat feceritve , unde à con-
trario sensu arguebatur , reliquas non repelli.
In judiciis tamen civilibus admittitur mulieris
testimonium , excepto testamento , in quo mu-
lier regulariter testis esse non potest , Instit. de
testament. §. testes , & exceptis causis feudalibus,
in lib. feud. qui testes sunt neces. ad non investit. l.
frv. Clericus circa finem , ubi videndi Doctores:
nisi tamen fæmina esset illustris , & habens sub
se feudum , & vasallos , cuius testimonium et-
iam in causis feudalibus esset legitimum , ut
tradit Mascard. de prob. concl. 764.

5. *Ætas*: quia impuberes , hoc est masculi
qui 14. annos non compleverint & fæminæ quæ
12. neque in causis criminalibus , neque in cau-
sis civilibus admittuntur in testes , l. Testim. 3.
§. lege julia ff. de testib. & c. testes autem 2. 4. q.
2. Si autem pubertatis annos excesserint , sed
nondum compleverint 20. annos , admittun-
tur in civilibus , sed excluduntur in criminali-
bus , l. in testimonium 20. ff. de testib. exceptis
quibusdam delictis , puta læsæ majestatis &c.
ut docet Gloss. in l. invit. 19. ff. eod. v. sed nec pu-
pillis, pro quibus delictis multæ etiam aliæ, quas
ad.

adduximus aut adducemus, testium inhabilitates non attenduntur.

6. *Discretio*: quia prohibentur tam in civilibus, quam in criminalibus quotquot laborant defectu, vel infirmitate judicii, quales sunt furiosi, & mente capti non habentes lucida intervalla, & ex eadem etiam ratione Pupilli.

7. *Fama*: quia repelluntur infames, c. licet
47. *de testib.* si præfertim tales sint infamia juris, qui tum pro criminalibus, tum pro civilibus causis sunt inhabiles ad testimonium, exceptis quibusdam casibus gravioribus, puta hæresis aut simoniæ &c. c. tanta 7. *de simon.* Ex eadem quoque ratione prohibentur etiam excommunicati c. veniens 38. *eod. in fine*, & c. decernimus 8. *de sent. excomm. in 6.* quia scilicet censentur infames.

8. *Fortuna*: quia pauper ita vilis, ut facile possit pecunia corrumpi, non admittitur ad attestandum l. *testium* 3. ff. *de testib.* Qua de causa, hoc est ne detur occasio corrumperi testes per pecuniam, prohibetur solvi pretium pro ipso actu testificandi, c. 1. *de testib.* ita ut testimonium, quod soluto pretio fit reputetur invalidum, ut notat *Glos. in eod. c. 1. de testib. v. pretio.*

9. *Fides* demum, seu *fidelitas*, quæ unde quaque præsumi debet in testibus, ut eorum attestatio sit idonea, unde ex ejusdem præsumptionis

timum. Ex triplici autem capite potest non-nunquam ea præsumptio vacillare , aut etiam in duci præsumptio contraria , adeoque ex hoc capite repelliri aliquis ab attestando : videlicet , vel ex nimia conjunctione seu propensione erga litigantem ejusque causam ; vel ex nimio contra eundem odio ; vel ex eo quod quis alias contra fidelitatem peccaverit fueritque perjurus.

10. Ratione nimiae conjunctionis seu propensionis erga litigantem , repelluntur à testimonio domestici , qui videlicet sunt ex ejusdem familia c. in litteris 24. de testib. & l. penul. ff. eod. Item consanguinei & affines , ut colligitur ex c. Super eo 22. eod. & l. Parentes 5: C. eod. juncta ibid. Glos. v. Parentes. Nisi tamen causa aliqua agatur , quæ solum domesticis , aut consanguineis nota sit , ut est exemplum in c. Præsens 4.20. q. 3. ex qua ratione in causa consanguinitatis audiuntur testes consanguinei , quod eam præsumuntur magis scire , c. Quoties 5. de testib. imo & ipsa mater , cuius dicto statur ante contractum Matrimonium , quamvis ex ejus solius dicto non dissolvatur matrimonium jam contractum , sed plurium testimonium requiratur , cit. c. super eo 22. eod.

11. Ratione propensionis seu affectionis erga causam testes esse non possunt Advocatus , & Procurator in ea causa , pro qua operam & pa-

troci-

trocinium præstiterunt, etiam in causa appellationis, cap. fin. de testib. in 6. quod & in executoribus negotiorum observandum est ex l. fin. ff. eod. Repelluntur quoque à ferendo testimonio in causa criminali ii qui consimili criminis, de quo quæstio est, maculati sint, ex cap. veniens 10. & c. Personas 20. de testib. quia scilicet posset esse periculum aut suspicio collusionis, aut affectus ad causam propriam tanto facilius defendendam. Excipitur tamen crimen læse majestatis in c. i. de contes. & crimen simoniae si de eo agatur civiliter, & emolumentum exinde non proveniat attestanti juxta textum in c. i. de testib. in 6.

12. Ratione odii erga alterutrum litigantem, repelluntur ab attestando ejus inimici l. Testium 3. ff. eod. quia non præsumuntur ex fide, sed potius ex malevolentia dicturi.

13. Demum ratione infidelitatis aliæ commissæ repellitur perjurus, qui falsum juramento confirmaverit, idque tum in causa civili, tum in causa criminali, quamvis sit emendatus, & de perjurio pœnitentiam egerit, cap. Parvuli 14. 22. q. 5. & cap. Semel malus 8. de reg. jur. in 6. Quod est speciale in reatu perjurii. Si quis enim alio criminis genere peccaverit, sed postea de eo crimine sit emendatus, omniq; purgatus infamia, admittitur testis in causa civili, & etiâ in criminali quæ civiliter agatur, ut expressè habetur

betur in c. *Testimonium* 54. de *testib.* ubi latius vindendi Doctores casus aliquos speciales ab hac regula excipientes. Ex proportionali quoque ratione rejiciuntur hæretici, Judæi, & Pagani à ferendo testimonio **contra Catholicum & Christianum**, c. *Non potest* 24. cum duob. seqq. 1. q. 7. quia videlicet, ut ibidem dicitur, non potest erga homines esse fidelis, qui Deo extiterit infidelis, *Testimonium* tamen Christiani **contra Judæum** non repellitur, c. *Judei* 21. de *testib.* quia non est in eo infidelitatis **præsumptio**.

14. Quod autem attinet ad modum recipiendi testes legitimos, eorumque attestations, quod ab initio hujus tituli proposuimus secundo loco examinandum; uterlibet litigans intra statutū à Judice temporis terminum, si quid per testes probandum sit, debet testes in judicium adducere, prius tamen citato & evocato adversario, qui ipsos videat jurantes, & audiat, ex o. 2. *eod.* & si quid habet quod contra ipsos excipiat, id ante eorum examen & attestacionum publicationem objiciat. Productis autem testibus, & adversario comparente, exhiberi debent tum Judici tum etiam Adversario articuli, super quibus producti sunt ipsi, testimoniique nomina significari.

15. Eo actu expedito, vel Adversarius aliquam exceptionem objicit **contra testes** prop-

ter

ter quam eos à testimonio repellit; vel nullam.
Si primum: Judicis erit attenta rei qualitate
prudenter decernere utrum suspenso examine
testium contra quos exceptum est, adducendæ
sint probationes exceptionum, an potius proce-
dendum sit ad Testium examen, dilata proba-
tione exceptionum, quæ si penitus à Judice non
admittatur, dat excipienti jus legitimum ap-
pellandi, c. ex parte 7. de testib. Si autem nihil
excipit, absolute proceditur ad examen, pro
quo potest Adversarius exhibero Judici inter-
rogatoria sua super articulis sibi ante exhibitis,
ut etiam per eadem interrogatoria super eis-
dem articulis Judex testes interroget, c. præsen-
tium 2. §. testes etiam eod. in 6. ut si forte contin-
gat testes à producente fuisse subornatos, per in-
terrogatoria ab adversario proposita facilius
deprehendatur, & propterea productori testi-
um non debent eadem Adversarii interroga-
toria manifestari, ut docet glos. in cit. c. Præsentii-
um v. interrogatoria.

16. Testes igitur in judicium admissos & re-
ceptos, præmisso coram adversario juramento
veritatis, quo jurare debent se non privato o-
dio, neque amicitia, neque pro aliquo com-
modo ad hoc jurandum inductos, reique veri-
tatem prout secundum conscientiam noverint
testistros, quia nullius testimonio quantum-
cumque religiosus existat (nisi juratus deposue-
rit)

rit) in alterius præjudicium debet credi c. Nuper
51. de testib. Testes (inquam) ita admissos, & ju-
ratos Judex separatim singulos & secreto ex-
aminare debet tam super articulis à producente
propositis, quam super interrogatoriis exhibitis
ab Adversario, investigando diligenter circum-
stantias omnes , quas cognoscendæ veritati uti-
les judicaverit , ut decernitur in c. Cum causam
37. eod. & in l. Testium 3. ff. eod. subtiliter etiam
animadvertisendo quo vultu , quave animi con-
stantia aut trepidatione deponant , ex quibus
sæpe rei veritas proditur.

17. Illud tamen principaliter curare debet
Judex, ut testes dicti , sui rationem proferant,
quia ex qualitate rationis pendet robur , & ef-
ficacia testimonii ita ut si vel nulla vel impro-
babilis reddatur ratio , testimonio non cre-
datur , præsertim in causis criminalibus , ut
sumitur ex c. Præterea 27. eod. & l. solam 3. c.
eod. Hinc si quæstio in judicium adducta talis
sit , quæ per aliquem ex quinque sensibus cor-
poreis de natura sua percipi possit , puta visu vel
auditu debet regulariter testis , ut convincenter
deponat , testificari de visu , de auditu proprio ,
& si solum deponat de auditu alieno , regulari-
ter non admittitur , c. Licet 47. eod. ubi etiam
aliqui particulares casus ab hac regula excipi-
untur. Universaliter autem Judicis erit , pru-
denter secum perpendere qualitatem rationum
in attestationibus à teste prolatarum , utrum
plus,

plus, vel minus roboris habeant, quia quæ argumenta ad probandam quamcumque rem sufficient nullo certo modo satis definiri potest, ut fuse exponitur in *l. Testium 3. ff. eod.*

18. Examinatis testibus ab Actore productis, debet admitti Reus ad probationem eorum, quæ contra testes Actoris excipit, nisi tamen super his fuerit ante auditus. Quod si idem Reus ejusmodi exceptiones probaturus testes suos & ipse producat, poterit Actor testes illos repellere, eorumque testimonium etiam aliis superinductis testibus reprobare. Ulterius testium productio non admittitur, ne lites nimium protrahantur: & ad summum concedi potest quarta productio dummodo interveniat legalis solemnitas, hoc est ut postulans præstet juramentum, quod neque per se neque per alium testificata substraxerit, vel fuerit percunctatus, nec per dolum aut artem aliquam quartam productionem exposcat; sed quia quos desiderat de novo producere, prius habere nequivit, juxta textum expressum in *c. penult. de testib.* & hoc est quod dicitur in rubr. *c. Licet dilectus 49. eod.* testes probatorios & reprobatorios probatoriorum reprobare licere, sed reprobatorios reprobatoriorum non licere.

19. Ad rem plene probandam requiruntur ad minimum attestations duorum omni exceptione majorum, *c. Licet 23. eod. quæ & regulariter*

lariter sufficient, exceptis quibusdam particularibus casibus, in quibus plures duobus exiguntur. Unius autem attestatio facit tantum semiplenam probationem, nisi hic sit publicus officialis ad aliquem actum constitutus, & de eo actu à se facto testetur; aut nisi agatur de evitando peccato, ex qua ratione decernitur in c. *super eo. eod.* ut in quæstione utrum aliqua mulier sit desponsanda viro, etiamsi sola mater alterius deponat eos esse consanguineos tale testimonium satis sit in ordine ad sponsalia non contrahenda, quamvis si Matrimonium est firmatum, non debeat sine plurimum juramento dissolvi seu irritum declarari.

20. Sed neque satis est testes esse plures, nisi fuerint etiam contestes; hoc est de uno eodemque individualiter facto uniformiter attestantes. Testes igitur singulares quales dicuntur qui singuli de distinctis aut diversis actibus testantur, aut qui super eodem actu non concordant, plenam fidem non faciunt c. *Bona 23. de elect.* aliisque juribus. Quod si singuli testes deponant de aliquo particulari actu iterabili & sub eodem genere contento, controvertitur inter Doctores utrum in tali casu censeatur plene probatum idem genus, quamvis plene probatus non sit illius actus in individuo, utpote à singulari teste depositus. *Glos. in l. Ob Carmen ff. de testib. v. impari numero,* quam refert

Panor.

Panor. Consilior. lib. 2. consil. 181. n. 2. docet, testes singulariter deponentes de actibus particularibus, sufficienter probare cum agitur de probando universaliter, ut puta si probanda sit possessio diurna, non obstat si unus testis dicat se vidisse possessionem uno tempore, alias autem dicat se possessionem vidisse alio tempore, quia in ea quæstione hoc solum generaliter quæritur an quis possederit, in quo genere omnes testes concordant, non autem an illa vel illa die possederit, in qua specie testes illi sunt singulares.

21. Si plures testes idonei sint de uno eodemque facto contestes, & unus his contradicat, hic non evertit plenam illorum probationem; potest tamen nonnunquam minuere si multum illis dignitate præemineat: in testibus enim non solum numerus, sed etiam qualitas attendenda est ex c. in nostra 32. de testib. ubi propterea decernitur ut si testes ab utroque litigante producti deponant contraria, & pro parte unius sint pauciores sed multo majoris authoritatis, plene probatum censeri debeat pro eo, pro quo testes illi pauciores deponunt, quamvis cæteroquin ubi non sit ille excessus præminentia, obtineat in probatione qui plures pro se testes idoneos numeraverit.

22. Universaliter tamen spectat ad Judicem testes ita dissidentes, quantum potest, conciliare: & quia delictum & perjurium in testibus non

non est facile præsumendum, c. Estote 2. de reg. jur. & c. unico scrutin. in ord. faciendo; ideo ubi contrarietas manifesta non est, eorum dicta benigne interpretabitur, ut de diversis actibus videantur fuisse testati, si eorum depositio fuerit circa actus reiterabiles; ut habetur in c. Cum en. 16. de testib. aut ut unius dictum prolatum sit in significatione minus propria, adeoque testes sibi non contradicant. Ejusmodi tamen testimoniū conciliatio fieri non debet ad effectum condemnationis in criminalibus, in quibus sicut majus Rei præjudicium agitur, ita probatio manifestior & luce meridiana clarior sit necesse est, ut supra diximus ex l. fin. C. de probat.

23. Recepitis igitur ex utraque parte depositionibus testimoniū, qui hinc inde quadragenarium numerum non debent excedere, ex c. Cum causam 37. de testib. & renuntiata à partibus ulteriori productione, fieri debet earundem depositionum publicatio, & utrique litiganti debent ostendi, ut dispiciant quid adversus illas opponere possint, ex cap. In causis 15. eod. puta utrum confuse & obscure deposuerint, utrum sint testes singulares, utrum sibi contrariantur &c. Ita tamen requiritur ea publicatio, ut si omissa fuerit, non eo ipso irritetur processus aque sententia, quamvis det causam justam appellandi ei, qui illam publicationem à Judice petierit, & non obtinuerit.

24. Post

24. Post publicatas attestations, ulterior testium productio super eisdem articulis non admittitur, sed tantum super aliis, c. Cum venisset. 25. eod. quemadmodum neque potest quidquam opponi contra personas testium, exceptis tribus casibus expressis in c. Præsentium 31. eod. videlicet si Reus juraverit se ad hoc ex malitia non procedere, vel nisi forte ante publicationem id fuerit protestatus, vel si ostendere possit se post publicationem didicisse quod objicit in personas.

25. Depositiones testium in uno judicio plenario receptæ etiam in alio fidem faciunt pro eadem causa & inter easdem personas, c. Causam 11. eod. Dixi in judicio plenario: quia receptæ in judicio summario fidem non faciunt pro plenario, sed debent iterum illi vel alii testes examinari, ex c. veniens 38. eod. Quemadmodum neque receptæ coram Arbitro, si testes illi adhuc vivant, & alteruter litigans nolit stare illis attestationibus pro plenario judicio. Si autem ipsi testes coram Arbitro recepti mortui sunt; tunc eorum attestationes fidem faciunt etiam in judicio plenario, ex c. Præsentata 50. eod. juncta ibid. glos. v. acta. Ratio quare jura decreverint plus deferendum attestationibus testium mortuorum coram Arbitro receptis, quam adhuc viventium, esse potest: quia si mortuorum etiam testium depositiones non probarent, periret

sæpius

sæpius probandi facultas in alterius detrimentum, ex qua ratione diximus in hoc lib. 3. tit. 9. n. 7. posse testes examinari etiam lite non contestata, quando de eorum morte, vel absentia diuturna probabiliter timeri potest, ex c. fin. Ut *lite non contest. &c.*

T I T. XIII.

*De fide Instrumentorum, de Præsumptionibus,
& de Jurejurando,*

1. Alia probationis species est, quæ fit per instrumenta, sumendo tale nomen non in ampla significatione, sub qua complectitur omne id, per quod causa instrui potest & fides Judici fieri, ut sumitur in l. 1. ff. *de fide instrumentor.* sed in significatione restricta, sub qua significatur scriptura faciens ad fidem, & probationem rei, quam continet.

2. Instrumentum tali modo sumptum dividitur in publicum, & privatum. Instrumentum publicum dicitur scriptura, quæ confecta sit manu personæ publicæ, puta Tabellionis aut Notarii ad id muneric authoritate legitima depositati, servata forma legitima, nempe ut facta sit à Notario ad id à partibus rogato, aut ex mandato Judicis, cum expressione anni, indictionis, mensis, diei, loci ubi fit actus, nominis testium,

